

Οἱ ὑλοδοξοῦντες ἀπέτειναν πολλάκις πρὸς τοὺς θεϊστάς τὴν ἐπομένῃν ἐρώτησιν· ἐὰν ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν Κόσμον ἐν ὀρισμένῳ τινὶ χρόνῳ, τί ἔπραττεν ἡ ὑπερφυσικὴ αὐτῆ αἰτιότης ἐν τῇ αἰωνιότητι;

Ἡ λύσις τοῦ προβλήματος τούτου δὲν δύναται λογικῶς νὰ ἐκζητηθῇ παρὰ τῶν θεϊστῶν, τιθεμένης δὲ τῆς ἐρωτήσεως ἡ ἀπάντησις εἶνε θρησκειολογικὴ. Ἀποδεχόμενοι τὴν ὑπαρξίν αἰωνίου καὶ ὑπερκοσμίου αἰτιότητος, δὲν δυνάμεθα ἐπ' αὐτῆς νὰ ἐφαρμόσωμεν τοὺς νόμους τοῦ χρόνου καὶ τοῦ χώρου οὐδὲ τὴν λογικὴν τῶν πεπερασμένων ὄντων. Ἡ ἀπευθυνομένη ἐρώτησις ἐκπηγάζει ἀπὸ τῶν ἰδεῶν τοῦ χρόνου καὶ ἀπὸ τῶν λογικῶν τοῦ ἀνθρώπου σκέψεων ἃς ἐφαρμόζει ἐπ' αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τῶν φαινομένων τῆς φύσεως, ἀλλ' οὔτε αἱ ἰδέαι αὗται οὔτε αἱ τῆς συνήθους λογικῆς κρίσεις ἔχουσιν ἐφαρμογὴν τινὰ ἐπὶ ὄντος καὶ αἰτιότητος ὑπερκοσμίου καὶ ὑπερφυσικῆς. Εἰς τὴν ἐρώτησιν ἀπαντῶσιν οἱ θεϊσταὶ λέγοντες· ἀγνοοῦμεν καὶ πρέπει ν' ἀγνοῶμεν, διότι δὲν δυνάμεθα διὰ τῆς ἡμετέρας κρίσεως νὰ γνωρίσωμεν τοὺς ὅρους τῆς ὑπάρξεως ὄντος προαιωνίου καὶ ἰσταμένου ὑπεράνω τῶν νόμων τοῦ χρόνου καὶ τῆς φύσεως, οὐδὲ νὰ συναρμολογήσωμεν τὴν ὑπαρξίν τούτου πρὸς τὴν λογικὴν καὶ τοὺς ὑπολογισμοὺς πεπερασμένων ὄντων. Ἀλλ' ἡ αὐτὴ ἐρώτησις ἀπευθυνομένη πρὸς τοὺς ὑλοδοξοῦντας ἀνατρέπει ἐκ βάθρων πάσας τὰς δοξασίας των. Ἐὰν ἡ ὕλη ὑπῆρξεν ἐν τῇ αἰωνιότητι, τίς ἦτο ἡ κατάστασις αὐτῆς, τί δ' ἔπραττε κατὰ τὴν αἰωνιότητα; Ἐὰν ἡ ὕλη εἶνε αἰωνία, καὶ ὁ Κόσμος οἷος σήμερον ἐμφαίνεται καὶ ἡ ζωὴ ἐπὶ τῆς γῆς ἔδει νὰ ὑπάρχωσιν ἀπὸ τῆς αἰωνιότητος. Ἐὰν ἡ ὕλη ὡς ἐκ τῆς ἐξελιξέως καὶ τῶν συμφυῶν αὐτῇ νόμων ἐμελλεν ἀναγκαίως νὰ καταλήξῃ εἰς τὸν ὑφιστάμενον τοῦ Κόσμου ὀργανισμόν, ὁ ὀργανισμὸς οὗτος ἔπρεπε νὰ ὑπάρξῃ ἐν τῇ αἰωνιότητι. Ἡ αἰωνιότης τῆς ὕλης καὶ ἡ μὴ αἰωνιότης τοῦ Κόσμου ἐν τῇ παρουσίᾳ

αυτοῦ καταστάσει εἰσὶν ἰδέαι καὶ βεβαιώσεις συγκρουόμεναι, ὧν ἡ μία ἀνατρέπει καὶ ἀποκλείει τὴν ἑτέραν. Ἐθείσης δὲ τῆς ἐπιστημονικῆς ἀληθείας, καθ' ἣν πλὴν τῆς καταστάσεως τῶν οὐρανίων σωμάτων καὶ ἡ μορφή καὶ ὁ ὕφιστάμενος τῆς Γῆς ὄργανισμός καὶ ἡ ἐπ' αὐτῆς ἐμφάνισις τῆς ζωῆς ἔλαβον ἀρχὴν ἐν τῷ χρόνῳ, ἔπεται ὅτι ἡ ὕλη δὲν ἔχει αἰωνίαν ὑπαρξιν.

Πρὸς ἀποσάφησιν τῆς περισπουδάστου ταύτης σκέψεως τοῦ Χίρν υποθέσωμεν ὅτι Ἡῆ καὶ Σελήνη ὑπῆρχον ἀπὸ τῆς αἰωνιότητος ἐν ἣ διακινεῖται σήμερον καταστάσει, ὡς ἕκ τινος δὲ φυσικοῦ νόμου λίθος ἀποχωριζόμενος τῆς Σελήνης ἔμελλεν ἀναγκαιῶς νὰ πέσῃ ἐπὶ τῆς Γῆς. Ὁ λίθος κατ' ἀνάγκην πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἐπὶ τῆς Γῆς ἀπὸ τῆς αἰωνιότητος καὶ θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ ὀρισθῇ ἢ καὶ διὰ τῆς φαντασίας νὰ ἐπινοηθῇ ὁ χρόνος τῆς πτώσεώς του. Ἐὰν δυνάμεθα νὰ ὀρίσωμεν ἐποχὴν, ἔστω καὶ μυριάδων χιλιάδων ἐτῶν, ἀφ' ἧς ὁ λίθος εὐρίσκεται ἐπὶ τῆς Γῆς, θὰ φθάσωμεν εἰς τὸ θετικὸν καὶ μαθηματικὸν συμπέρασμα τῆς μὴ ὑπάρξεως τοῦ ἐν τῇ αἰωνιότητι νόμου τῆς ἀπὸ τῆς Σελήνης καταπτώσεως τοῦ λίθου. Τοῦ νόμου τούτου ὕφισταμένου ἀπὸ τῆς αἰωνιότητος καὶ τ' ἀποτελέσματα εἶδει νὰ ὦσιν ἐν τῇ αἰωνιότητι καὶ οὐδὲν ἔχνος χρόνου καὶ ἀρχῆς θὰ εἶδύνατο νὰ ἐξευρεθῇ οὐδὲ διὰ τῆς φαντασίας νὰ ἐπινοηθῇ.

Ὁ Ὑλισμός δοξάζει ὅτι ἡ ὕλη ὑπάρχουσα ἐν τῇ αἰωνιότητι δὲν ἔλαβεν ἀρχὴν τινα, διὰ δὲ τῆς ἐξελίξεως τῶν ἰδίων νόμων ἔφθασεν αὐτομάτως εἰς τὰ κοσμολογικὰ φαινόμενα. Ἀλλὰ τίνι τρόπῳ τὰ φαινόμενα ταῦτα καὶ ὁ ὄργανισμός τῶν οὐρανίων σωμάτων καὶ ὁ ἐνεστὼς τῆς Γῆς ὄργανισμός καὶ ἡ ἐπ' αὐτῆς ἐμφάνισις τῆς ζωῆς ἔλαβον ἀρχὴν, ἣν δυνάμεθα νὰ ὀρίσωμεν εἰς χιλιάδας ἐτῶν; Ἐῆς ὕλης ἐνεργούσης ἐν τῇ αἰωνιότητι καὶ τ' ἀποτελέσματα τῆς ἐνεργείας ἔπρεπε νὰ ὦσιν αἰώνια, διότι ἡ ἰδέα τῆς αἰωνιότητος ἀποκλείει τὴν ἰδέαν τοῦ χρόνου. Ἐὰν δυνά-

μεθὰ νὰ ὀρίσωμεν χρόνον τῶν ἐπελθόντων ἀποτελεσμάτων, ἔπεται ἀναγκαίως ὅτι καὶ ἡ ἐνέργεια ἐξ ὧν παρήχθησαν ἔσχεν ἀρχήν.

Ὁ Χίρν ἀναπτύσσων διὰ μακρῶν τὰς ἰδέας ταύτας καὶ διὰ μαθηματικῶν ὑπολογισμῶν, ἀποκλείων δὲ καὶ διὰ τῶν ἀρχῶν τῆς μηχανικῆς καὶ τῶν νόμων τῆς θερμότητος τὴν ὑπόθεσιν, καθ' ἣν ἡ παροῦσα τοῦ Κόσμου κατάστασις ἐδύνατο νὰ θεωρηθῆ ὡς μεταβατικὴ, συμπεραίνει περὶ τῆς μὴ αἰωνιότητος τῆς ὕλης. Ἐπὶ δὲ τοῦ συμπεράσματος τούτου ἐρειδόμενος καὶ ἐπὶ τοῦ γεγονότος τῆς ὑπάρξεως ἀοράτων, ἀσωμάτων καὶ ἐλευθέρων δυνάμεων, δι' ὧν ὁ ἄνθρωπος εἶνε πεπρωκισμένος, ταῦτα δὲ συναρμολογῶν πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴν ἀλήθειαν τοῦ φυσικῶς ἀδυνάτου τῆς αὐτομάτου ἐμφανίσεως τῆς ζωῆς ἐπὶ τῆς Γῆς, ἀποδύεται τὴν ὑπόθεσιν τῶν ὑλοδοξούντων καὶ καταλήγει εἰς τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας τῆς παρὰ τῶν θεϊστῶν ὑποστηριζομένης ἐναντίας ὑποθέσεως. ¹⁾

Ἄλλὰ τίς ἡ οὐσία, τίνες δὲ οἱ χαρακτῆρες καὶ ἡ φύσις τοῦ ὑπερκοσμίου αἰτίου, εἰς ὃ μᾶς ὁδηγεῖ ἀναγκαίως ἡ ἀπόρριψις τῆς ὑποθέσεως τοῦ Ὑλισμοῦ; Ἴδου ζητήματα ὧν τῆς ἐρεύνης ἐπιλαμβάνονται αἱ μεταφυσικαὶ ἐπιστῆμαι καὶ αἱ θρησκευτικαὶ μελεταὶ, καὶ ἅτινα ὑπεκφεύγουσιν ὅλως τὴν ἀρμοδιότητα τῶν ἀκριβῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν θετικῶν παρατηρήσεων. Ἡ περὶ τούτων ἔμως ἀναρμοδιότης μου ὡς φυσιοδίφου, ἐξακολουθεῖ λέγων ὁ Χίρν, καὶ τὸ ἀκατάληπτον τοῦ πρώτου αἰτίου οὐδ' ὅλως κλονίζουσι τὴν πλήρη πεποίθησίν μου περὶ τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ. Ἀπο-

¹⁾ Πρῶτος ὁ μαθηματικὸς Κοσὴ εἰς τὰς κατὰ τὸ ἔτος 1832 ἐν Τορίνῳ παραδόσεις του ἐπαχείρησε τὴν μαθηματικὴν ἀπόδειξιν τῆς προτάσεως «ἡ ὕλη δὲν εἶνε αἰωνία». Τὴν πρότασιν ταύτην ὑπὸ τὴν ἐποψὴν τῆς μηχανικῆς ἀνέπτυξεν ὁ καθηγητῆς τῆς Φυσικῆς De la Rive εἰς τὸ Ἀθῆναϊον τῆς Γενεύης κατὰ τὸ ἔτος 1868 (Chronique Gènevoise 11 Janvier 1868). Ὁρα καὶ τὴν μαθηματικὴν πραγματεῖαν τῶν Balfour Stewart et Tait "Unseen Universe".

δεχόμενος και ἐπ' αὐτῶν τῶν ὑπὸ τὰς αἰσθήσεις μου ἀνελισσο-
μένων γεγονότων τὴν ὑπαρξίν αἰτίων, ὧν πολλάκις ἀγνοῶ και
τοὺς χαρακτήρας και τοὺς τρόπους, μηδὲως περὶ τῆς πραγ-
ματικότητος αὐτῶν ἀμφιβάλλων, κατὰ μείζονα λόγον θεωρῶ ὡς
ἀναμφήριστον τὴν ὑπαρξίν τοῦ πρώτου αἰτίου, οὐτινος δὲν δύναμαι
να γνωρίσω τοὺς ὑπερκοσμίους χαρακτήρας. Ἡ δὲ πλήρης και
ἀκράδαντος αὐτῆ πεποιθήσις μου δὲν πηγάζει οὔτε ἐκ πίστεως
οὔτε ἐξ ἠθικῶν ἢ μεταφυσικῶν θεωριῶν, ἀλλ' ἐρείδεται ἐπὶ ἐπι-
στημονικῆς ἐρεύνης και ἐπὶ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς πειραματικῆς
μεθόδου ἐπὶ τῆς ὕλης και τῶν διεπόντων αὐτὴν νόμων. Κατιδὼν
τὸ φυσικῶς ἀδύνατον τῆς ἐκπορεύσεως τῶν κοσμολογικῶν φαι-
νομένων ἀπὸ τῆς ὕλης και ἀπορρίπτων τὴν ἐγκόσμιον αἰτιότητα
ὀδηγοῦμαι διὰ τῆς αὐστηρᾶς λογικῆς εἰς τὴν ὑπαρξίν τῆς ὑπερ-
κοσμίου αἰτιότητος, και τοι παριστανομένων ὡς ἀκαταλήπτων τῶν
ὄρων και τῶν χαρακτήρων αὐτῆς. ¹⁾

Περὶ δὲ τοῦ ἀνθρώπου ἰδοὺ τίνες αἱ δοξασαί τοῦ Χίρν.

Ὁ ἀνθρώπος αἰσθάνεται, σκέπτεται, κρίνει βουλευέται. Οὐδὲν
ἐπιχείρημα, οὐδὲν τέχνασμα, οὐδεμία σοφιστικὴ ἰκανότης δύναται
να μὲ πείσῃ ὅτι ἡ αἴσθησις, ὁ λογισμὸς, ἡ κρίσις και ἡ βούλησις
κατεργάζονται ἐντὸς μηχανῆς και ἐξ αὐτῆς παράγονται. Ἄνευ
τῆς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἐνοικήσεως ψυχικῆς, λογικῆς και ἀύλου
δυνάμεως, πᾶσα ἐξήγησις τῆς νοήσεως, τῆς κρίσεως και τῆς βου-
λήσεως εἶνε ἀπολύτως ἀδύνατος. Οὔτε ἡ ὕλη οὔτε οἱ διέποντες

¹⁾ Ὁ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας πλουτίσας τὴν ἐπιστήμην διὰ τῶν περὶ τῶν
νόμων τοῦ μαγνητισμοῦ ἀνακαλύψαι τὸ διάστημα Ἄμπέρ, ἔλεγεν ὅτι αἱ
μεγάλα πνευματικὰ ἀλήθειαι δὲν εἶνε δι' αὐτὸν ἀρθρα πίστεως, ἀλλ' ἐπιστη-
μονικῆ βεβαιότητος. «Ἡ ὑπαρξὶς τῆς ψυχῆς και τοῦ Θεοῦ εἶνε, λέγουσιν, ὑπό-
θεσις, και ὑπόθεσις, ἀλλ' ἢς ἡ ἀλήθεια ἀποδεικνύεται ὡς αἱ τῶν ὑποθέσεων
τοῦ Κοπερνίκου και τοῦ Νεύτωνος. Οὐδεμία βεβαιότης ὑπάρχει ἀσφαλεστέρα
τῆς ἐρειδομένης ἐπὶ τῆς ἐναργείως ἀποδεικνυμένης ὑποθέσεως». (La philosophie
des deux Ampere par Barthélémy St. Hilaire).

αὐτὴν νόμοι δύνανται ποτε νὰ δώσωσιν ἐξήγησίν τινα τῶν γεγο-
νότων τῆς ἡδονῆς καὶ τῆς λύπης, τοῦ αἰσθήματος, τοῦ νοήματος,
τοῦ καθήκοντος, τοῦ ἐλέγχου, τῆς συναισθήσεως τῆς ἠθικῆς εὐ-
θύνης. Ὁ ἐγκέφαλος ἐργάζεται βεβαίως ὡς ὄργανον τῆς νοητικῆς
δυνάμεως, ὡς ἐργάζονται οἱ ὀφθαλμοὶ κατὰ τὰς ἀντιλήψεις τῆς
ὀράσεως καὶ οἱ πόδες κατὰ τὰς σωματικὰς κινήσεις· ἀλλ' οὔτε οἱ
ὀφθαλμοὶ ἀντιλαμβάνονται οὔτε οἱ πόδες ὀρίζουσι τὰς κινήσεις,
ἀλλ' οἱ μὲν εἶνε ὄργανα τῆς ὀράσεως οἱ δὲ τῆς κινήσεως. Ἐὰν τὰ
ὄργανα ταῦτα ἐκλείψωσιν, ἐλλείπουσιν αἱ ἐντυπώσεις τῆς ὀράσεως
καὶ ἡ ἐκουσία κίνησις ἀποβαίνει ἀδύνατος· οὕτω καὶ ὑπὸ τῆς
καταστάσεως τοῦ ἐγκεφάλου ἐπηρεάζονται βεβαίως καὶ τὰ νοή-
ματα καὶ αἱ συναισθήσεις καὶ αἱ τῆς βουλήσεως ἐνέργειαι, οὐχὶ
διότι ὁ ἐγκέφαλος σκέπτεται, συναισθάνεται καὶ βουλευέται, ἀλλὰ
διότι εἶνε τὸ ὄργανον τῶν λειτουργιῶν τῆς νοητικῆς καὶ βου-
λευτικῆς δυνάμεως ¹⁾. Τὸ λέγειν ὅμως ὅτι ἐκ τῆς κινήσεως τῶν
μορίων τοῦ ἐγκεφάλου δύνανται νὰ παραχθῶσιν αἴτια ὄντα καὶ
ἀποτελέσματα, ὡς αἱ ἰδέαι, αἱ κρίσεις καὶ αἱ ἀποφάσεις, εἶνε
παραλογισμὸς ὅστις οὐδέποτε ἔπρεπε ν' ἀπαγγελθῆ ἔν ὀνόματι
τῆς ἐπιστήμης. Ἄς τὸ εἰπωμεν μετὰ θάρρους, ἀκολουθεῖ λέγων
ὁ Χιρν, γνωρίζομεν τὴν ὑπαρξίν τῆς ψυχικῆς δυνάμεως καὶ διὰ
τῆς ἀναλύσεως τῶν γεγονότων ὀρίζομεν τὸ σῶμα τῆς αὐτῆς,
ἀγνοοῦμεν ὅμως καὶ τὴν οὐσίαν τῆς δυνάμεως ταύτης καὶ τοὺς
τρόπους τοῦ συνδέσμου καὶ τῶν μετὰ τοῦ σώματος ἐνεργειῶν
αὐτῆς. Ἀγνοοῦμεν τοὺς ὄρους τῆς ὑπάρξεως καὶ τοὺς τρόπους
τῆς ἐνεργείας, ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα νὰ ἐγείρωμεν οὐδεμίαν λογικὴν

¹⁾ Ὁ καθηγητὴς τῶν χημικῶν ἐπιστημῶν Robert Mayer ἀποσκηρίζει
τὰς ἐνεργείας τοῦ ἐγκεφάλου διὰ τοῦ παραδείγματος τῶν τηλεγράφων. Ὁ
δεμίᾳ τηλεγραφικῆ εἰδησιᾷ μεταβιβάζεται ἄνευ τῆς συγχρόνου χημικῆς τοῦ
ἠλεκτρικοῦ ρεύστος ἐνεργείας· ἀλλὰ τὸ περιεχόμενον τοῦ τηλεγραφήματος δὲν
ἤρτηται βεβαίως ἀπὸ τῆς χημικῆς ἐνεργείας. Οὕτω καὶ ὁ ἐγκέφαλος εἶνε τὸ
ὄργανον τοῦ πνεύματος οὐχὶ καὶ αὐτὸ τὸ ἐνεργούν πνεῦμα.

ἀμφιβολίαν περί τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς, καθὼς ἀγνοοῦντες καὶ τὴν οὐσίαν τῆς ὕλης καὶ τοὺς τρόπους τῆς μεταδόσεως τῆς κινήσεως ἀπὸ σώματος εἰς σῶμα οὐδόπως ἀμφιβάλλομεν περί τῆς ὑπάρξεως τῆς ὕλης καὶ περί τῆς κινήσεως τῶν σωμάτων. Ἀπὸ δὲ τῆς ἀνομολογημένης ταύτης ἀγνοίας οἱ ὑλοδοξοῦντες οὐδὲν δύνανται βεβαίως ν' ἀρυσθῶσιν ὑπὲρ τῶν δοξασιῶν αὐτῶν ἐπιχείρημα. Ἦ μὴ ἀμφιβάλλειν περί τῆς ὑπάρξεως δυνάμεως, αἰτίου ἢ ὄντος οὕτινος οἱ χαρακτῆρες δὲν διαγιγνώσκονται, εἶνε ὅλως διάφορον ἀπὸ τῆς ἐπαγγελίας προτάσεων καὶ ἀρχῶν ὑπὸ μὲν τῶν γεγονότων ἀνατρεπομένων, ὑπὸ δὲ τῆς λογικῆς ἐξελεγχόμενων ψευδῶν καὶ ἀνυποστάτων. Ὁ ἐκ τῶν πνευματικῶν τοῦ ἀνθρώπου ἐνεργειῶν καὶ ἐλευθέρων δυνάμεων ποριζόμενος τὸ συμπέρασμα τῆς ἐν αὐτῷ ἐνοικήσεως πνευματικῆς καὶ ἐλευθέρως ἀρχῆς βεβαίως ἀλήθειαν, εἰς ἣν καὶ ἡ λογικὴ καὶ τὰ πράγματα ὁδηγοῦσιν αὐτόν, ἀλλ' αἱ βάσεις τοῦ ἰλισμοῦ δὲν εἶνε ἀπλῶς σκοτειναὶ καὶ μυστηριώδεις οὐδὲ ἀπορρέουσιν ἐκ γεγονότος οὕτινος ἀγνοοῦνται οἱ ὅροι τῆς ὑπάρξεως καὶ οἱ νόμοι τῆς ἐνεργείας, ἀλλ' ἐκπηγάζουσιν ἀπὸ προτάσεως ἐξελεγχόμενης ψευδοῦς ὑπ' αὐτῶν τῶν γεγονότων καὶ τῶν νόμων τῆς φύσεως, οἷα εἶνε ἡ ἐκπόρευσις τῶν ἰδεῶν, τῶν αἰσθημάτων καὶ τῆς ἐλευθέρως βουλήσεως ἀπὸ σωματικῆς μηχανῆς.

Τοῦ φυσιοδίφου βεβαιούντος τὴν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἐνοίκησιν ἀρχῆς ἀύλου αἰσθανομένης, νοούσης καὶ βουλευομένης, δύο ἕτερα ἐπεγείρονται περί αὐτῆς ζητήματα. Ἡ πνευματικὴ αὕτη ἀρχὴ συναποθνήσκει ἄρα γε μετὰ τῆς ὀργανικῆς τοῦ σώματος διαλύσεως ἢ καὶ μετ' αὐτὴν διατηρεῖται ἐν τῇ οὐσίᾳ αὐτῆς; Καὶ ἐὰν ἡ πνευματικὴ δύναμις ἐπιζῇ μετὰ τὸν σωματικὸν θάνατον, τίς ἔσεται ἡ μέλλουσα αὐτῆς ὑπαρξίς;

Ἐὰν ζητήματα ταῦτα ἐξέρχονται τοῦ χώρου τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἀποτελοῦσι δὲ τὸ ἀντικείμενον φιλοσοφικῆς καὶ θρη-

σκευτικῆς ἐρεύνης. Τὸ περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς ζήτημα δύναται νὰ συζητηθῇ ἐν τῇ σφαίρᾳ τῶν ἀκριβῶν καὶ πειραματικῶν ἐπιστημῶν ὑπὸ μίαν καὶ μόνην ἔποψιν, τὴν ἐξῆς· «ἡ ἐπιστήμη θεωρουμένη ὡς τὸ σύνολον τῶν γνώσεων ἐπὶ τῶν φαινομένων τῆς φύσεως ἐνισχύει ἄρα γε, ἐλαττοῖ ἢ ἀνατρέπει τὸ δόγμα περὶ μελλούσης ὑπάρξεως;» Τιθεμένου οὕτω τοῦ ζητήματος ὁ Χίρν προβαίνει εἰς τὰς ἐπομένας σκέψεις.

Συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης οὐ μόνον οὐδὲν ἀπόλλυται ἄτομον τῆς ὕλης, ἀλλὰ καὶ οὐδεμία φυσικὴ δύναμις καταστρέφεται καὶ ἐκμηδενίζεται. Τὸ σῶμα διαλύεται εἰς σώματα, ἀλλὰ πάντα τὰ ἄτομα ἐξ ὧν σύγκειται διατελοῦσιν ἀείποτε ὑπάρχοντα, περιβαλλόμενα νέαν μορφήν καὶ μετ' ἄλλων ἀτόμων συμμιγνύμενα καὶ νέα συναποτελοῦντα μετ' αὐτῶν σώματα. Ἀλλὰ καὶ αἱ δυνάμεις αὐταὶ ἢ εἰς ἄλλας δυνάμεις μεταμορφοῦνται ἢ ἐν τῇ ἰδίᾳ οὐσίᾳ διατηροῦνται, οὐδέποτε ὅμως ἐκλείπουσιν· οὕτω ἡ κίνησις μεταβάλλεται εἰς ἤχον, εἰς ἠλεκτρισμόν, εἰς θερμότητα, εἰς μαγνητισμόν, καὶ ἡ θερμότης πάλιν καὶ ὁ ἠλεκτρισμὸς εἰς κίνησιν. Τεθέντος ὅθεν τοῦ γεγονότος τῆς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἐνοικήσεως πνευματικῆς δυνάμεως, τὸ ἀδιάφθορον καὶ ἀθάνατον ταύτης εἶνε συνέπεια ἀναγκαῖα τῆς ὑπάρξεώς της, τὸ δὲ δόγμα τῆς ἀθανασίας αὐτῆς οὐδόλως ἀντίκειται εἰς τοὺς γνωστοὺς ἔξ φύσεως νόμους, ἐνισχύεται μάλιστα ἡ ὀρθότης αὐτοῦ ἐκ τῶν νεωτάτων τῆς ἐπιστήμης προόδων. Ἀλλὰ τίνες ἔσονται οἱ ὅροι τῆς μελλούσης τύχης καὶ ὑπάρξεως τῆς ἐπιζώσης ψυχικῆς δυνάμεως; Ἴδου ζήτημα διαφεύγον τὰς παρατηρήσεις καὶ τὴν ἀρμοδιότητα τῶν ἐρμηνευτῶν τῆς θετικῆς ἐπιστήμης· ἡ πεποίθησις ὅμως ἦν κέκτηται ὁ ἐπιστήμων περὶ τοῦ ἀδιάφθορου πάσης ὑπαρχούσης δυνάμεως ἀποτελεῖ τὴν ἐδραϊάν τοῦ θρησκευτικοῦ αὐτοῦ συναίσθηματος βάσιν.

Γνωρίσας τοῖς ἀναγνώσταις τὰς σκέψεις καὶ ἐπαγγελίας τοῦ Χίρν σκοπὸν προεθέμην νὰ ὑποδείξω αὐτοῖς τὴν σειρὰν τῶν θετικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν ἰδεῶν ἀφ' ὧν ἀρῶνται τὰς δοξασίας των ὅσαι τῶν φυσιοδιφῶν, μὴ περιορισθέντες νὰ βεβαιώσωσιν ἀπλῶς τὴν ἀναρμοδιότητα τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν περὶ τὴν λύσιν τῶν περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς οὐσίας τῶν ὄντων ζητημάτων, ἐπεχείρησαν ν' ἀποδείξωσιν ὅτι αἱ πρόοδοι καὶ τὰ ἐξαγόμενα τῆς πειραματικῆς ἐπιστήμης οὐδόλως συγκρούονται μετὰ τῶν θρησκευτικῶν τῆς ἀνθρωπότητος πεποιθήσεων, ἀπ' ἐναντίας δὲ ἀναρροῦσι καὶ ἀνατρέπουσιν ἀρδῆν τὰς ὑλιστικὰς θεωρίας.

Ἀναγνώστα! Δὲν διητύσαμεν εἰσέτι τὴν πορείαν μας, νέα δὲ γεγονότα, νέα ἀλήθειαι καὶ νέα φῶτα θέλουσιν ἀσφαλῶς μᾶς ὁδηγήσῃ εἰς τὸ σημεῖον πρὸς ὃ κατευθυνόμεθα· ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως ἐφ' ἧς ἰστάμεθα ἀποτεινόμενοι πρὸς τοὺς ἀντιφρονούντας δυνάμεθα νὰ ὀρίσωμεν τὴν ἐπιστημονικὴν τῶν δοξασίων των βαρύτητα.

Ἰμεῖς οἱ ὑλοδοξοῦντες σεμνύνεσθε ἐπὶ ταῖς μελέταις καὶ τῇ καλλιιεργείᾳ τῶν φυσικῶν καὶ ἀκριβῶν ἐπιστημῶν, ἀπέραντος δ' εἶνε ὁ χῶρος τῶν ἐρευνῶν καὶ ἐκζητήσεών σας, ὡς εἶνε ἀπέραντος ὁ αἰσθητὸς κόσμος καὶ οἱ τοῦτον διέποντες νόμοι. Εἰς ὑμᾶς λοιπὸν ἀπόκειται καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ ἀρμοδιότης τῆς συζητήσεως καὶ ἀναλύσεως παντὸς τῆς ὀρατῆς φύσεως προβλήματος· εἰς ὑμᾶς ἡ ἀπόλυτος ἐλευθερία τῆς διὰ μηχανικῶν αἰτίων ἐξηγήσεως τῶν φαινομένων καὶ τῆς ἀνακαλύψεως καὶ τοῦ ὀρισμοῦ τῶν ἀναγκαίων καὶ ἀναποδράστιων τῆς φύσεως νόμων. Οὐδεμίαν μεταφυσικὴν θεωρίαν ἢ θρησκευτικὴν πεποίθησιν ἔχει δικαίωμα παρεμβάσεως εἰς τὰς συζητήσεις σας ἢ ἐπιρροῆς καὶ ἐπιδράσεως ἐπὶ τῶν κρίσεων καὶ ἀποφάνσεών σας· ἀλλ' ἡ ἀρμοδιότης σας ἐξαντλεῖται, τὸ δὲ ἐπιστημονικὸν τῶν γνωματεύσεών σας κῦρος μηδενίζεται ἀπὸ τοῦ σημείου, ἀφ' οὗ ἀρχονται γεγονότα ἀπὸ

ἐναντίων νόμων ἢ καὶ ἀπὸ ἐλευθέρως τινὸς ἀρχῆς ἀρτώμενα, ἐφ' ὧν αἱ πειραματικαὶ ἐρευνᾶς καθίστανται ἀπολύτως ἀδύνατοι. Ἐὖναιον καὶ ἀδιαίρετον ὡς ἐκ τούτου δὲ καὶ ἀσώματον κέντρον τῆς ἡμετέρας νοήσεως, τὸ ἐλεύθερον τῶν λειτουργικῶν τῆς βουλήσεως, τὸ ὑπεύθυνον τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων, αἱ θρησκευτικαὶ τῆς συνειδήσεως ἐνοράσεις, τὸ δημιουργικὸν τῆς φαντασίας, αἱ πρὸς τὸ ἰδεώδες πτήσεις καὶ αἱ πρὸς τὸ Ἄπειρον τῶν καρδιῶν ἐπάσεις, αἱ ἐνθουσιώδεις ὄρμαι τοῦ καθήκοντος, τῆς ἀγάπης, τοῦ ἐλέους, τῆς ἐθελουσίας, ἀπέναντι τῶν ὁποίων οἱ μὲν νόμοι τῆς φύσεως τίθενται ἐκποδῶν καὶ καταργοῦνται, τὸ δὲ σῶμα ὑποτάσσεται εἰς τὰ κελεύσματα ἱεράς καὶ ἀκαταβλήτου καὶ ὑπερραίσθητῆς ἀρχῆς, διαφεύγουσι πάντας τοὺς αἰσθητοὺς καὶ ἀριθμητικοὺς ὑπολογισμοὺς καὶ τὰς παρατηρήσεις, οὐδὲ ὑποβάλλονται εἰς τὰ πειράματα τῶν χημείων καὶ ἀνατομείων σας. Οὐδὲ ἀληθῶς αἱ κατακτήσεις ὑμῶν ἐπὶ τοῦ ὕλικου κόσμου εἶνε τοιαῦται ὥστε νὰ καθιστῶσιν εὐλογοφανῆ τὴν προέλασίν σας εἰς ἀλλοτρίους ὀρίζοντας, εἰς τὸν χῶρον τῶν πνευματικῶν, τῶν ἠθικῶν, τῶν θρησκευτικῶν γεγονότων, διότι καὶ ἡ ἐπιστήμη αὐτὴ ὀρίζουσα τὰς γνώσεις τῆς ἀνομολογεῖ τὴν ἀπόλυτον αὐτῆς ἄγνοιαν περὶ τε τῆς οὐσίας τῆς ὕλης καὶ τῆς φύσεως τῶν διεπόντων αὐτὴν νόμων. Ἄλλ' οἵασδὴποτε οὔσης τῆς προόδου καὶ καταστάσεως τῆς πειραματικῆς ἐπιστήμης οἱ μὴ καλλιεργοῦντες αὐτὴν ὀφείλουσιν, ἀποδεχόμενοι τὰς ὑπ' αὐτῆς βεβαιουμένας ἀληθείας καὶ ἐπωφελοῦμενοι εὐγνωμόνως τῶν ἔργων καὶ ἀνακαλύψεων τῆς, ν' ἀφίστανται ἀπὸ πάσης συζητήσεως καὶ διαμάχης ἐπὶ προβλημάτων ἐφ' ὧν μηδεμίαν ἔχουσιν ἀρμοδιότητα. Ἄλλ' ὅτε τινὲς τῶν καλλιεργούντων τὰς φυσικὰς καὶ βιολογικὰς ἐπιστήμας, ἐπιλαβόμενοι ἐν ὀνόματι αὐτῶν τῆς ἀναλύσεως τῶν νοητικῶν καὶ ἠθικῶν ζητημάτων καὶ εἰσπηδήσαντες εἰς τὴν σφαῖραν τῶν θρησκευτικῶν ἰδεῶν καὶ τῶν μεταφυσικῶν μελετῶν, βεβαιοῦσιν ὅτι ἡ νόησις

ἐκπορεύεται ἀπὸ τοῦ σώματος, ὅτι ἡ ἐλευθέρα ἡμῶν βούλησις καὶ τὸ ὑπεύθυνον τῶν πράξεών μας εἶνε μῦθοι καὶ περιπετομένης φαντασίας ἀπακρήματα, ἀποδίδουσι δὲ πάντα τὰ αἰσθήματα καὶ πάσας τὰς πεποιθήσεις μας εἰς τὰς ἀσυνειδήτους κινήσεις καὶ ἐπιδράσεις τοῦ ἀνθρώπου τοῦ ὄξυγόνου καὶ τῶν βρωμάτων, τότε γεννᾶται ὑπὲρ ἡμῶν δικαίωμα, τότε ἐπιβάλλεται εἰς τὰς συνειδήσεις μας ὑψηλὸν καὶ ἱερὸν καθήκον. Καὶ τότε ἡμεῖς προστρέχομεν εἰς τοὺς φωστῆρας τῆς ἀνθρωπότητος, εἰς τοὺς ἀνακαλύπτοντας καὶ ἐρμηνεύοντας τοὺς νόμους τῆς φύσεως καὶ ἐπικαλούμεθα τὴν ἀρωγὴν αὐτῶν ὅπως φωτισθέντες γνωρίζωμεν ἐὰν ἡ ἐπιστήμη ἀποδέχεται τὰς παραλόγους καὶ ἀσεβεῖς διδασκαλίας. Ὅτε δὲ ὑμεῖς γαυριῶντες μᾶς εἶπετε, «ὁ ἄνθρωπος εἶνε δένδρον ἢ μηχανὴ ἢ κτῆνος αὐτοκινούμενον· ὅτε διὰ τῶν δημοσιεύσεων καὶ ἀγορεύσεων σας μᾶς ἐδιδάξατε ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶνε οὔτε νόησις ἐλευθέρως κρίνουσα, οὔτε βούλησις ἀγαπῶσα, οὔτε αὐταπάρνησις καὶ ὀλοκαύτωσις τῶν αἰσθήσεων εἰς τὰς ὑπὲρ αἴσθησιν ἰδέας, οὔτε αἰσθημα ὑπεριπτάμενον εἰς τὸ ἰδεῶδες καὶ εἰς τὰ αἴθρια ὕψη τοῦ Ἄπειρου», ὅτε ὁ Ἐκελ μᾶς ἐδίδαξεν ὅτι «τὸ λίαν διαδοδωμένον δόγμα περὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως ἐλέγχεται ἐντελῶς ἀβάσιμον ὑπὸ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν», τότε ὑφ' ὑμῶν ὠθούμενοι προέβημεν μέχρι τῶν πυλῶν τῆς ἐπιστήμης ὅπως ἀκούσωμεν τοὺς χρησμούς αὐτῆς. Καὶ τοὺς χρησμούς τούτους εὐκρινῶς καὶ ἠκούσαμεν καὶ κατενόησαμεν ἀπὸ στόματος τῶν ἐξόχων τῆς ἐπιστήμης ἱεροφαντῶν. Ὁ σκεπτόμενος καὶ βουλευόμενος ἄνθρωπος, εἶπον ἡμῖν, εἶνε διὰ τὴν πειραματικὴν ἐπιστήμην μυστήριον· δένδρον βλαστάνον, ἄνθος φυόμενον, φωνὴ λαλοῦσα, χορδὴ δονουμένη, σταγὼν ὕδατος ὀροσίζουσα, λίθος ἐπὶ γῆς καταπίπτων, ἀκτὶς φωτὸς ἀπολάμπουσα εἰς μυστηριώδη καὶ ἀνεξήγητα φαινόμενα. Ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ φύσις, οἱ ἥλιοι καὶ τὰ ἄτομα, ἡ γῆ καὶ οἱ οὐρανοὶ, ὁ χῶρος καὶ ἡ κίνησις καὶ

ὁ χρόνος, πᾶς ὁ ἀπτός καὶ ὄρατός κόσμος εἶνε μυστήριον ἀκατάληπτον. Μυστήριον δεξιόθεν, μυστήριον ἀριστερόθεν, μυστήριον ἄνω, μυστήριον κάτω, παντός τὸ μυστήριον. Ἡ ἐπιστήμη καθορίζει μὲν καὶ περιγράφει τὰ φαινόμενα, ἀναλύουσα δὲ αὐτὰ ἐξαιροῦσά τας σχέσεις των καὶ ἀνακαλύπτει τὰ προσεχῆ αἰτία, μεθ' ὧν συνδέονται καὶ ἐξ ὧν ἀπορρέουσιν· ἀλλ' ὡς πρὸς τὴν οὐσίαν καὶ τὴν πρώτην τῶν πραγμάτων αἰτίαν, ὡς πρὸς τὴν ἑναρξιν τῆς ζωικῆς καὶ φυτικῆς ζωῆς καὶ τῆς διατηρούσης καὶ δι' αὐτῆς ἀνεπισσώμενης ἀρχῆς, ὡς πρὸς τὰ πνευματικὰ καὶ ἠθικὰ φαινόμενα, ὁ φυσιοδίφης οὐδὲν περισσώτερον τοῦ ἀμαθοῦς γινώσκει, πᾶσαν δὲ περὶ τούτου δοξασίαν δὲν δύναται ν' ἀρυσθῆ ἄλλοθεν ποθεν εἰμὴ ἀπὸ μεταφυσικῶν μελετῶν καὶ ὀρησκειτικῶν πεποιθήσεων. Ὅσάκις δὲ ὑμεῖς οἱ ὕλισται εἴτε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα εἴτε κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας εἴτε ἐπὶ τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ἐκηρύξατε ὅτι οὐδὲν ὑπάρχει διὰ τὸν ἐπιστήμονα μυστήριον, τὴν δὲ ὕλην περιεβάλατε διὰ τῶν ἰδιοτήτων τῆς δημιουργίας, τῆς αἰωνιότητος, τῆς προνοίας καὶ εἰς αὐτὴν τὸν πνευματικόν, τὸν ἠθικόν καὶ ἐλεύθερον ἡμῶν βίον ἀνηγάγετε· ὅσάκις ἀπεπειράθητε νὰ ὑπαγάγητε τὴν λύσιν τῶν ὑψίστων προβλημάτων εἰς ἀριθμητικούς ὑπολογισμούς ἢ εἰς βάρη δι' ὧν τὰ σώματα σταθμίζονται, ἢ ἐπιστήμη ἐξηγέρθη οὐχὶ ἵνα διαφωτίσῃ τὸ μυστήριον, ἀλλ' ὅπως τὴν μὲν πλάνην τῶν θεωριῶν σας ἐξελέγξῃ, διαμαρτυρηθῆ δὲ κατὰ τῶν ἐν ὀνόματι αὐτῆς διδασκομένων. Καὶ οἱ μὲν τῶν ἐρμηνέων τῆς φύσεως εἶπον ὑμῖν, καταχρᾶσθε τῆς θέσεώς σας κηρύσσοντες ἀρχὰς μὴ ἐχούσας οὐδὲν ἐπιστημονικὸν κῦρος· ἕτεροι δὲ τῶν κατὰ τὰς ἡμέρας μας ζώντων βεβαιώσαντες τὴν ἀγνοίαν ὑμῶν τε καὶ αὐτῶν, ἔθεντο τὰ ὅρια τῶν ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν· ἄλλοι προσωτέρω χωρήσαντες καταδεικνύουσιν ὅτι οὐδαμῶς ὑπάρχει σύγκρουσις μεταξὺ τῶν ἐπιστημονικῶν ἀληθειῶν καὶ τῶν βάσεων τῆς ὀρησκείας· ἕτεροι τέλος εἶπον ὑμῖν

διαφρήδην ὅτι ἀποκρούουσι τὴν νόθον καὶ ἄφρονα διδασκαλίαν σας τὴν ἀντικαθιστῶσαν τὴν φύσιν εἰς τὴν θεότητα, ἀποδίδουσιν δὲ τῇ νεκρᾷ ὕλη ἀναδομουργίας, ζωῆς, νοήσεως, ἠθικότητος καὶ ἐλευθερίας δυνάμεις. Ἡμεῖς δὲ ἐκ τῆς λαμπηδόνης τοῦ ἐπιστημονικοῦ φωτός καταυγαζόμενοι καὶ πρὸς τὸν πνευματικὸν ἀποδύομενοι ἀγῶνα ἐλέγχομεν τὰς παραδοξολογίας τῶν διδασκασμάτων σας, οὐχὶ διὰ τῶν ἡμετέρων γνώσεων καὶ θεωριῶν, ἀλλὰ μελετῶντες καὶ ἀποσαροῦντες τοὺς ἀπαγγελθέντας ὑπὸ τοῦ Chevreul λόγους κατὰ τὸ 1874 ἐνώπιον τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν· « Ἀκούων τινὰς λέγοντας ὅτι ἡ νεωτέρα ἐπιστήμη μᾶς ὁδηγεῖ εἰς τὸν Ὑλισμὸν, ἠρώτησα ἑμαυτὸν εἰάν εἰς ἐμὲ, τὸν διανύσαντα τὸν βίον ἐν μέσῳ τῶν βιβλίων μου καὶ ἐντὸς ἐνὸς χημείου, δὲν ἐπεβάλλετο τὸ καθῆκον νὰ διαμαρτυρηθῶ κατὰ τοῦ κηρύγματος τούτου. Ἀκράδαντον ἔχω τὴν πεποίθησιν περὶ τῆς ὑπάρξεως ἀνωτάτου ὄντος δημιουργοῦ διττῆς ἁρμονίας· τῆς ἁρμονίας τοῦ ὕλικου καὶ ἀνοργάνου κόσμου καὶ τῆς διοικούσης τὸν ἐνόργανον καὶ ζωικὸν κόσμον. Οὐδέποτε καὶ ἐν οὐδεμιᾷ ἐποχῇ τοῦ βίου μου ὑπῆρξα ὕλιστής· ἡ διάνοιά μου οὐδέποτε ἠδυνήθη νὰ νοήσῃ ὅτι ἡ διττὴ αὕτη ἁρμονία καὶ ὁ ἀνθρώπινος νοῦς αὐτομάτως παρήχθησαν ».

ΜΕΛΕΤΗ ΣΤ΄.

ΟΙ ΙΑΤΡΟΙ.

Αί φυσικαί καί πειραματικαί ἐπιστήμαι μεγάλας καί ἀληθῶς τεραστίας ἐπετέλεσαν προόδους κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας καί ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς χρόνῳ, δὲν συνεβάδισεν ὅμως μετὰ τῶν λοιπῶν καί ἡ ἐπιστήμη ἢ ὡς ἀποστολὴν τάξασα ἑαυτῇ τὴν διάγνωσιν καί θεραπείαν τῶν νοσολογικῶν τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ ἀλλοιώσεων. Ὁ ὀργανισμὸς τῶν ἐμβίων ὄντων εἶνε τοσοῦτον πολὺπλοκος καί μυστηριώδης, αἱ δὲ λειτουργίαι του διεξάγονται διὰ τοιοῦτου καταπληκτικοῦ καί ἀμηχάνου πλήθους ἐνεργειῶν ἐκάστου τῶν μελῶν αὐτοῦ, ἀνεξαρτήτων ἅμα καί συνεχομένων καί διασταυρουμένων πρὸς παραγωγὴν τοῦ ἐνιαίου τῆς ζωῆς φαινομένου, ἐπὶ τοσοῦτον δὲ τὰ ἐπ' αὐτῶν ἐπενεργοῦντα αἷτια εἰσὶν ὑποκεκρυμμένα καί δυσδιάγνωστα, ὥστε τὰ περὶ τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ καί τῶν διαταράξεων αὐτοῦ τῇ ἐπιστήμῃ γνωστὰ εἶνε κόκκος ἄμμου ἐντὸς ὠκεανοῦ. Ἐντεῦθεν τὰ πολλὰ καί ἀλλήλοις ἀντιστρατευόμενα καί συγκρουόμενα συστήματα καί σχολαὶ περὶ διαγνώσεως τῶν νόσων καί ἀκριβώσεως τῶν παραγουσῶν αὐτὰς αἰτιῶν· ἐντεῦθεν αἱ ἐναντία τῆς θεραπείας μέθοδοι ἐφαρμοζόμεναι ὑπὸ περιφανῶν ἰατρῶν κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον καί ὑπὸ τὰς αὐτὰς περιστάσεις· ἐντεῦθεν ἡ παντελής

ἄγνοια τοῦ τρόπου τῶν ἐνεργειῶν τῶν χρησιμοποιεμένων φαρμάκων καὶ τὰ ἐναντία τούτων ἀποτελέσματα κατὰ τὰ διάφορα ἄτομα. Ἄλλ' ἐν ᾧ πάντες ἀνομολογοῦσι τὴν ἀβεβαίαν καὶ οὐχὶ εὐάρεστον θέσιν ἐν ἣ διακίεται ἡ νοσολογικὴ ἐπιστήμη, ὁ δὲ περιφανὴς μεταξύ τῶν ἰατρῶν Γρουσὼ ὠρίζεν αὐτὴν, «ἐπιστήμην τῶν εἰκαστιῶν». τινὲς τῶν ἐνασκούντων τὴν ἰατρικὴν τέχνην ἀδυνατούντες νὰ ἐπιλύσωσι καὶ τὰ ἐλάχιστα τῶν προβλημάτων τοῦ σώματος, ἀναδεικνύμενοι ὑπέρμαχοι καὶ κήρυκες ψυχοβόρων θεωριῶν, ἀποφαινόμενοι αὐθεντικῶς, καὶ δὴ ἐν ὀνόματι τῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν ἰδιαιτέρων αὐτῶν γνώσεων, ἐπὶ παντός θρησκευτικοῦ καὶ μεταφυσικοῦ ζητήματος. «Οἱ ἐπιπόλαιοι οὗτοι, μὴ εἰδότες τί εἶνε ὁ πυρετός ἢ ἡ φλόγωσις ἢ ὁ κατάρροος, ἢ πῶς παράγεται τὸ αἷμα ἢ εἰς τί χρησιμεύει ἡ χολή, οἱ νήπιοι οὗτοι ἐν τῇ γνώσει τῶν φυσικῶν νόμων ἰσχυρίζονται, προσπαθοῦσι δὲ νὰ ἐμπνεύσωσιν εἰς τὸν ἀμαθῆ καὶ εὐπιστον λαὸν τὴν πεποίθησιν, ὅτι δύνανται νὰ ἐξηγήσωσι τὴν γένεσιν τῶν ἰδεῶν, τὴν φύσιν καὶ τὴν οὐσίαν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος». (Liebig).

Ἡ ἐκ τῆς παρατόλμου ταύτης θεωρίας ἐπιπολαίων ἐπιστημονικῶν πηγάζουσα ἐπίδρασις ἐπὶ τῶν πεποιθήσεων τῆς νεότητος καὶ τῶν λαῶν εἶνε μεγίστη καὶ ὀλεθρῆ, καθ' ὅσον οἱ μὴ ἐπισταμένως ἐπιδιδόμενοι εἰς τὴν μελέτην τῶν ἀνθρωπολογικῶν ζητημάτων εὐκόλως παρασύρονται καὶ πλανῶνται, ὑπολαμβάνοντες ὅτι οἱ τὰς λειτουργίας τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος διερευνῶντες καὶ ἀκριβοῦντες γνωρίζουσιν ἢ διαβλέπουσιν τι ἄγνωστον εἰς τοὺς ἀπαιδεύτους ἢ εἰς τοὺς λοιποὺς ἐπιστήμονας, ἐνιστάμενον κατὰ τῶν ἰδεῶν τοῦ πνευματικοῦ καὶ ὑπεραισθητοῦ κόσμου καὶ ἀνατρέπον τὰς βάσεις τοῦ καθολικοῦ τῆς ἀνθρωπότητος θρησκευύματος.

Ἐνώπιον τοιαύτης ἀτόπου ἐπενεργείας ἕκαστος ἐξ ἡμῶν δὲν ἔχει μόνον τὸ δικαίωμα, ἀλλὰ καὶ καθῆκον νὰ ἐκζητήσῃ καὶ

ἀκριβώση ἐὰν ὄντως αἱ βιολογικαὶ ἐπιστῆμαι ἄγουσιν ἡμᾶς εἰς τὸν ἀθεϊσμόν καὶ ἐὰν οἱ ἰατροὶ ἔχουσιν ἀρμοδιότητά τινα, ὅπως μετ' αὐθεντίας ἀποφαίνωνται ἐπὶ τῶν μεταφυσικῶν καὶ θρησκευτικῶν προβλημάτων. Καὶ δὲν πρόκειται βεβαίως ὁ τοιαύτην ἐπιχειρῶν διερευνῆσαι νὰ ἐπιληρθῇ τῆς μελέτης ἰατρικοῦ τινος ἢ φυσιολογικοῦ ζητήματος, οὐδὲ εἶνε ἀνάγκη νὰ τυγχάνῃ ἐγκρατῆς περὶ τῆν ἰατρικὴν τέχνην ὅπως ἐξακριβώσῃ γεγονότα τινὰ ὁδηγοῦντα εἰς ἐμβριθῆ κρίσιν καὶ εἰς ἀσφαλῆ συμπεράσματα ἐπὶ τῶν ἐξῆς δύο ἀληθειῶν.

Ἡ ἰατρικὴ τέχνη καὶ αἱ παρεμφερεῖς αὐτῇ ἐπιστῆμαι οὐδὲν ἐπίστανται περὶ τῆς οὐσίας καὶ τῆς γενέσεως τῶν ὄντων, οὐδεμίᾳ δὲ τῶν ἀρχῶν αὐτῶν ἀντιστρατεύεται: πρὸς τὰς βάσεις τῶν θρησκευτικῶν ἰδεῶν καὶ πεποιθήσεων.

Οἱ τὴν θεραπευτικὴν ἐπιστήμην ἐνασκοῦντες, ἐὰν μὴ ἐγκύψωσιν εἰς ἰδιαιτέρας ἐπὶ τῶν θρησκευτικῶν καὶ μεταφυσικῶν ζητημάτων μελέτας, εἰσὶν ἤμιστα ἀρμόδιοι ὅπως περὶ αὐτῶν κρίνωσι καὶ ἀποφαίνωνται.

Ἐὰν τῷ ὄντι οἱ περὶ τὴν θεραπείαν τῶν νόσων ἐνασχολούμενοι ἐπιστήμονες ἠκρίβουν ἀλήθειάν τινα ἐνδεικνύουσιν τὴν ὀρθότητα τῶν ὑλιστικῶν δοξασιῶν, θὰ ἐγνώριζον ἡμῖν αὐτὴν ἐν τοῖς διαφόροις αὐτῶν περὶ Ἵλισμοῦ συγγράμμασί των. Εἶδομεν ἀπ' ἐναντίου ὅτι οἱ μὲν τῶν ἰατρῶν Καβανῆς καὶ Βρουσαι, ἀφ' οὗ ἐπὶ πολλὰ ἔτη περιεπλανήθησαν καὶ ὁημοσία τὰς ἀντιθρησκευτικὰς δοξασίας ἐπρέσβευσαν, ἀνήρεσαν αὐτάς καὶ ὡμολόγησαν ὅτι ἡ ἐπιστήμη ἄγει εἰς τὸν θεϊσμόν, ὁ δὲ Βύχγερ, ἐν τῷ περὶ «Ἵλης καὶ Δυνάμεως» πονήματι, ἀνομολογῶν ὅτι οὐδὲν τῶν ὑπὸ τοῦ Ἵλισμοῦ ἐπεγειρομένων προβλημάτων λύεται ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης, περιωρίσθη νὰ μᾶς παραπέμψῃ εἰς τὰς μελλούσας καὶ ἀδήλους αὐτῆς προόδους, νὰ ἐκφράσῃ δὲ τὴν ἐλπίδα τῆς ἐν τῷ μέλλοντι ἐπιλύσεώς των. Πλὴν δὲ τούτου, διακρίπετε ἰατροὶ

ἐγκύψαντες ἐπὶ τῆς ἰδιαιτέρας μελέτης τῶν μεταφυσικῶν ζητημάτων ἀπέληξαν εἰς ἐπιστημονικὰ συμπεράσματα σύμφωνα πρὸς τὰς θρησκευτικὰς τῆς ἀνθρωπότητος πεποιθήσεις. Καὶ ἐνταῦθα δὲν ἐννοῶ νὰ λαλήσω οὔτε περὶ ἰατρῶν ζώντων ἐν χρόνοις καὶ χώραις μισαλλοδόξοις οὔτε περὶ ἰατρῶν οἵτινες λόγῳ σεβασμοῦ πρὸς τὸ ἐπικρατῶν θρησκεῦμα ἀπέχουσι τῶν θρησκευτικῶν συζητήσεων, ἀλλὰ περὶ ἰατρῶν ζώντων ἐν χώραις ἀπολύτου θρησκευτικῆς ἐλευθερίας καὶ ἐπιδοθέντων εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν μελέτην τῶν ἀκροτάτων προβλημάτων ἐν καιροῖς, καθ' οὓς ἢ περὶ τὰ θεῖα περιφρόνησις θεωρεῖται ὡς τεκμήριον σοφίας καὶ βαθείας τῶν πραγμάτων γνώσεως· ἐννοῶ νὰ ἐπικαλεσθῶ τὰς μαρτυρίας ἐπιφανῶν ἰατρῶν, οἵτινες ἀριέρωσαν τὰς ἡμέρας των εἰς τὴν διὰ τοῦ λόγου καὶ τῆς ἐπιστήμης ἀνασκευὴν πάσης ἀντιθρησκευτικῆς δοξασίας.

Ὁ πολὺς ἐν ἰατροῖς τοῦ τελευταίου αἰῶνος Ἀλβέρτος Χάλερ ἀποβάλλει τὴν γενομένην εἰς αὐτὸν πρότασιν ὑπὸ Φρειδερίκου τοῦ Μεγάλου περὶ τῆς εἰς Βερολίνον ἐγκαταστάσεώς του. « Δὲν ἔρχομαι ἀπήντησε πρὸς τὸν ἡγεμόνα, νὰ ὑπηρετήσω εἰς τόπον διοικούμενον ὑπὸ μονάρχου πρεσβεύοντος τὰς ἀρχὰς τῆς ἀσεβοῦς ὕλοδοξίας». Ἀπὸ πάσης εὐρωπαϊκῆς χώρας προστρέχουσιν οἱ πλούσιοι καὶ οἱ ἡγεμόνες ὅπως λάβωσιν ἰατρικὴν συμβουλήν παρὰ τοῦ περικλεοῦς ἰατροῦ, ὁ δὲ Ἀλβέρτος Χάλερ ἐγκαταλείπει ἐπὶ χρόνον τινὰ τὴν ἐνάσκησιν τῆς ἐπιστήμης, συγκεντροῦται ἐπὶ ὀλόκληρον ἔτος ἐντὸς τοῦ σπουδαστηρίου του καὶ ἐκπονεῖ τὸ μέγα περὶ ψυχῆς πόνημα, ἐν ᾧ ἐπιχειρεῖ ν' ἀποδείξῃ φυσιολογικῶς τὸ ἀδύνατον τῆς ἐκπορεύσεως τῶν νοητικῶν καὶ ἠθικῶν γεγονότων ἀπὸ τῆς ἐγκεφαλικῆς ὕλης, ἐὰν μὴ αὕτη συλλειτουργεῖ μετὰ δυνάμεως αὐλοῦ, πνευματικῆς καὶ αὐθυποστάτου. Ἡ δημοσίευσίς τοῦ συγγράμματος τούτου ἐν χρόνῳ, καθ' ἃν ἤκμαζον αἱ θεωρίαι τῶν ἐν Γαλλίᾳ διασειόντων τὰς βάσεις πάσης

Ορησκευτικής ιδέας, ενεποίησεν, ὡς εἰκός, βαθυτάτην ἐντύπωσιν, οἱ δὲ ὕλισται ἐξηγήθησαν κατὰ τοῦ σοφοῦ ἀνδρός καὶ δι' ἀλληπαλλήλων δημοσιεύσεων ἠγωνίζοντο ν' ἀνασκευάσωσι τὰς ἐμβριθεῖς αὐτοῦ ἐπιστημονικὰς σκέψεις καὶ ἐπισκοτίσωσι τὰ μετὰ μεγάλης σαφηνείας διαλευκανθέντα ζητήματα. Ἄλλὰ πᾶσα νέα ἐπίκρισις νέαν ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸν περιώνυμον ἰατρὸν, ὅπως ἀναπτύξῃ καὶ καταστήσῃ δημῳδαίς τὰς σκέψεις καὶ διδασκαλίας του. «Καὶ τί; ἔγραφεν ὁ Χάλερ ἀπαντῶν εἰς μίαν τῶν ἐπικρίσεων· λέγετε ὅτι κατὰ τὴν ἐμὴν ὑπόθεσιν ὁ ἄνθρωπος σύγκειται ἐκ δύο οὐσιῶν, τῆς μὲν πνευματικῆς καὶ ἀύλου, τῆς δὲ σωματικῆς. Καὶ πότε ἐγὼ καὶ ἐν τίνι περιστάσει ἐθέμην ὑποθέσεις; Ὅμιλῶ περὶ γεγονότων οὐχὶ περὶ ὑποθέσεων, καὶ περὶ γεγονότων προδήλων καὶ πασιφανῶν. Ὁ χαρακτήρ τῆς ἐν ἐμοὶ συναισθανομένης δυνάμεως μοὶ ἀποδεικνύει περιφανῶς καὶ ἀλανθάστως τὴν ἐν ἐμοὶ ὑπαρξίν πνευματικῆς δυνάμεως· σκέπτομαι, συλλογίζομαι, θέλω, κρίνω καὶ γνωρίζω ὅτι πᾶσαι αἱ λειτουργίαι αὗται οὐδὲν ἔχρουσι τὸ σωματικόν οὐδὲ δύνανται νὰ διεξαχθῶσιν ὑπὸ σωματικοῦ τινος ὄργάνου· ἰδοὺ τὸ γεγονός. Ἄλλὰ σεῖς οἱ ὑλοδοξοῦντες ἀγωνίζεσθε νὰ ἐπισκοτίσητε τὰ γεγονότα καὶ τὰς ἐξ αὐτῶν ἀπορρέουσας ἀληθείας, σεῖς ἀγωνίζεσθε νὰ πείσητε τὸν ὄχλον ὅτι ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου οἱ ἐπιστήμονες ἐπιστάμεθά τι ἄγνωστον εἰς τὸ κοινόν τῶν ἀνθρώπων. Ἴδοὺ διὰ τί καλεῖτε ὑποθέσεις, κῦταποδείκτους καὶ προφανεῖς ἀληθείας».

Ἄλλος τῶν ὕλιστῶν ἐπικρίνων τὸ δημοσιευθὲν πόνημα, ἔγραφεν ὅτι ὁ Χάλερ δὲν ἐστάθμισε δεόντως τὰς ἀδιαρρήκτους σχέσεις τῶν ἐνεργειῶν τῆς ἐγκεφαλικῆς ὕλης μετὰ τῶν ἠθικῶν καὶ νοητικῶν γεγονότων. «Καὶ τί; ἐπαναλαμβάνετε, ἀπεκρίνατο ὁ Χάλερ, τὸ τετριμμένον τῶν τριόδων ἐπιχείρημα; Καὶ τίς ἀγνοεῖ ἢ τίς ποτὲ ἠρνήθη τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἐγκεφαλικῆς ὕλης ἐπὶ τῶν διανοητικῶν καὶ ἠθικῶν φαινομένων; Καὶ τίς ἀγνοεῖ ὅτι ἡ τοῦ

μυελού αλλοίωσις επιφέρει πολλάκις τὴν διατάραξιν τῶν νοητικῶν λειτουργιῶν; Ἄλλα τί τοῦτο ἀποδεικνύει; Θέσατε εἰς χεῖρας ἐργάτου κακὸν καὶ πλημμελὲς ἐργαλεῖον, τὸ ἐξ αὐτοῦ παραγόμενον δὲν θὰ ἦνε βεβαίως ἐντελές· ἀλλὰ θὰ συμπεράνητε ὡς ἐκ τούτου ὅτι τὸ ἐργαλεῖον παράγει οὐχὶ δὲ ὁ χρησιμοποιοῦν αὐτὰ ἐργάτης; Δόσατε εἰς ἱκανὸν μουσικὸν ἀποχορδισθὲν ὄργανον καὶ δὲν θὰ ἀκούσητε πλέον τὰς ἀρμονίας ἐκεῖνας δι' ὧν ἔθελγε τοῦ ἀκροατῆς του· ἀλλὰ θὰ εἶπητε ἄρα γε ὅτι τὸ ὄργανον παιανίζει αὐτομάτως καὶ οὐχὶ ὁ ἐπ' αὐτοῦ παίζων μουσικός; Ἄφατε λύχνον ὀπισθεν καθρέπτου καὶ ἀμαυρώσατε τὸ κρύσταλλον, τὸ φῶς τῆς λυχνίας θαμβοῦται· ἀλλὰ θὰ συμπεράνητε ὡς ἐκ τούτου ὅτι τὸ φῶς ἐκπηγάζει ἀπὸ τὸ κρύσταλλον; Ἡ ψυχὴ ἐνασκει τὰς δυνάμεις τῆς διὰ τῶν ὀργάνων τοῦ σώματος, ὅτε δὲ ταῦτα διάκεινται ἐν φυσιολογικῇ καταστάσει, αἱ πνευματικαὶ δυνάμεις ἐνεργοῦσι κανονικῶς· ἀλλ', ἐὰν τὰ ὄργανα πάσχουσιν, αἱ πνευματικαὶ λειτουργίαι ἀναγκαίως διαταράσσονται ἢ καὶ καταπαύουσι, καὶ περ τῆς πνευματικῆς ἀρχῆς διατηρουμένης ἀναλλοιώτου. Μὴ ἐκτοπίζητε τὰ ζητήματα, μὴ ἀπομακρύνησθε ἀπὸ τῶν γεγονότων. Ἐὰ γεγονότα εἶνε ὁ λογισμὸς, ἡ βούλησις, ἡ κρίσις. Ἐὰ φαινόμενα ταῦτα δὲν δύνανται νὰ ἐκπηγάσωσιν εἰμὴ ἀπὸ αὐλοῦ καὶ πνευματικῆς ἀρχῆς. Ἴδου ἡ ἀλήθεια τοῦ κοινοῦ νοῦς, ἴδου ἀλήθεια στοιχειώδους λογικῆς, ἣν οὐδὲν ἐπιστημονικὸν σόφισμα δύναται νὰ ἐπισκοτίσῃ καὶ οὐδεμίαν ἐπιστημονικὴ ἀνακάλυψις ν' ἀνατρέψῃ».

Ὁ διάσημος Φοδερὲ, ὁ πατὴρ τῆς ἰατροδικαστικῆς, σχολιάζων καὶ ἀνακεφαλαιῶν τὰς ἀρχὰς τῶν μεγάλων διδασκάλων τῆς ἰατρικῆς τέχνης, ἔγραψεν ἐν τῷ κατὰ τὸ ἔτος 1829 δημοσιευθέντι περὶ «Πνευματισμοῦ» συγγράμματί του· «Ἐὸ δισύνθετον τοῦ ἀνθρώπου, ἐκ πνεύματος τουτέστι καὶ σώματος, οὐδέποτε διημφισβητήθη παρὰ τῶν μεγάλων παρατηρητῶν, σέπινες ἀπὸ τοῦ Ἰπποκράτους μέχρι τῶν ἡμερῶν μας ἀνήγειραν τὸ οἰκοδόμημα

της ιατρικής επιστήμης. Οί διδάσκαλοί μας οὐδέποτε ἐπίστευσαν ὅτι ἡ ἐγκεφαλικὴ ὕλη δύναται νὰ κρίνη καὶ βουλευθῆ».

Ὁ Ἀδελῶν ἐν τῷ περιωνύμῳ περὶ Φυσιολογίας συγγράμματί του τιθέμενος τὰ ὅρια τῶν βιολογικῶν ἐπιστημῶν ἔγραφεν ἐν τοῖς προλεγόμενοις: «Τὰ νοητικὰ φαινόμενα εἶνε τὸ προϊόν τῶν δύο σωματικῶν τοῦ ἀνθρώπου, τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος. Ἡ Φυσιολογία ἐνασχολεῖται μόνον περὶ τῆς συλλειτουργίας τῶν σωματικῶν ὀργάνων κατὰ τὰς νοητικὰς καὶ βουλευτικὰς ἐνεργείας, ἀποδεχομένη δὲ τὴν ἀλήθειαν περὶ τοῦ αὐλοῦ τῆς σκεπτομένης καὶ βουλευομένης δυνάμεως δὲν ἐπεκτείνει τὰς ἐρεῦνας τῆς ἐπὶ ταύτης, ἀλλὰ περιορίζεται εἰς τὴν μελέτην τῶν σωματικῶν ὄρων τῶν καθιστώντων ἐφικτὴν τὴν ἐκδήλωσιν τῶν διανοητικῶν καὶ ἠθικῶν γεγονότων».

Lordat, ὁ γνωστὸς ἱατρὸς καὶ καθηγητὴς τῶν φυσιολογικῶν ἐπιστημῶν, ἀφιεροῖ κατὰ τὸ 1844 εἴκοσι παραδόσεις ἐπὶ τῆς μελέτης τῆς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἐνοικούσης πνευματικῆς ἀρχῆς, δημοσιεύει δὲ ἐν ἰδιαιτέρῳ πονήματι ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Insé- nescence du sens intime». Ἐν αὐταῖς ὁ Lordat ἐπιχειρεῖ τὴν πειραματικὴν ἀπόδειξιν τῆς ἐπομένης ἀληθείας. Μεταξὺ τῆς σωματικῆς καὶ τῆς πνευματικῆς τοῦ ἀνθρώπου ζωῆς ὑφίσταται ἐσωτάτη σχέσις, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀπόλυτος ἐξάρτησις, οἷα θὰ ἦτο βεβαίως ἐὰν τὰ τε πνευματικὰ καὶ σωματικὰ φαινόμενα παρή- γοντο ἀπὸ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς καὶ ἀδιαιρέτου ἐνότητος. Μέχρι τινὸς βαίνουνσι καὶ ἀναπτύσσονται παραλλήλως, ἄλλοτε ἀπομακρύνονται ἀπ' ἀλλήλων, καὶ τοι δὲ οὐδέποτε τέλεον ἀπο- χωρίζονται διαρκούντος τοῦ ἐπὶ τῆς γῆς βίου, αἱ ἐνεργεῖαι ὁμοῦς καὶ λειτουργίαι τῶν ἐπακριβῶς διακρίνονται. Ἀπὸ τῶν τεσσαρά- κοντα μέχρι τῶν τεσσαράκοντα πέντε ἐτῶν ἡ σωματικὴ ζωὴ ἀνέρ- χεται μέχρι τοῦ κατακορύφου αὐτῆς σημείου, καὶ ἀπὸ τῆς ἡλικίας ταύτης ἀρχεται ἡ βαθμιαία κατὰπτωσις, ἀλλ' αἱ πνευματικαὶ

δυνάμεις ἐνισχύονται καὶ προσδεύουσι. Ὅτε ἡ σωματικὴ ζωὴ εἰς προβεβηκυῖαν ἡλικίαν καταπίπτει ἐπαισθητῶς καὶ ἀδυνατεῖ νὰ παράσχη τὴν σύμπραξίν τῆς, τότε καὶ αἱ πνευματικαὶ δυνάμεις στερηθεῖσαι τῆς συνεργείας ταύτης δίδουσι σημεῖα ἐξασθενήσεως· πλὴν ὁμῶς καὶ κατὰ τὸ στάδιον τοῦτο ἡ κατάπτωσης τοῦ σώματος καὶ τοῦ πνεύματος δὲν εὐρίσκεται εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον, πολλάκις δὲ ὁ πνευματικὸς βίος διατηρεῖ πᾶσαν τὴν σφριγῶσαν αὐτοῦ ζωτικότητα ἐν μέσῳ τῶν ἐρειπίων τοῦ ὀργανισμοῦ, ἡ δὲ πνευματικὴ ἀρχὴ ἀκολουθεῖ προσδεύουσα μέχρι τῆς πλήρους σωματικῆς καταπτώσεως, ἐνίοτε δὲ καὶ μέχρι θανάτου. Δι' ἀπειρῶν ἄλλων τοιούτων γεγονότων καὶ πειραματικῶν παρατηρήσεων ὁ Lordat ἀποδεικνύει τὸ δισύνθετον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ ἀπολήγει εἰς τὸ ἐξῆς συμπέρασμα. «Τὸ δισύνθετον τοῦ ἀνθρώπου, ἐκ σωματικῶν τουτέστι καὶ πνευματικῶν δυνάμεων, δὲν εἶνε ἀπλῶς γνώμη φιλοσοφικὴ, ἀλλὰ γεγονὸς ἀπὸ τῆς πείρας ἀποβρέον καὶ προφανῶς ἀποδεικνύμενον».

Ὁ Foissac, πρόεδρος μιᾶς τῶν ἰατρικῶν ἐταιριῶν τῶν Παρισιῶν, ἐδημοσίευσεν κατὰ τὸ ἔτος 1854 περισπούδαστον πόνημα περὶ Μετεωρολογίας ὑπὸ τὴν ἐποψίν τῶν σχέσεων αὐτῆς πρὸς τὴν ἰατρικὴν, βραβευθὲν ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν. Ἐγκαταλείψας μετὰ τὴν δημοσίευσιν ταύτην τὴν ἐνάσκησιν τῆς ἐπιστήμης ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην τῶν μεγάλων κοσμικῶν προβλημάτων. «Τίς εἶνε ὁ σκοπὸς τοῦ προσωρινοῦ τούτου βίου εἰς ὃν ἐκλήθη ὁ ἄνθρωπος χωρὶς νὰ ζητήσῃ αὐτόν; Καὶ πρὸς τί ὁ Κόσμος, πρὸς τί ἡ Δημιουργία, πρὸς τί ἡ ὕπαρξις τοῦ Παντός; Πόθεν ἄρα γε ἔρχεται ὁ ἄνθρωπος, πόθεν ἡ ζωὴ, πόθεν ἐπήγαγεν ἡ ἑτίσις, πόθεν ἐκπορεύονται καὶ ποῦ κατευθύνονται;» Αἱ μελέται τοῦ σοφοῦ ἰατροῦ ἐνεγράφησαν εἰς ὀγκῶδες πόνημα δημοσιευθὲν κατὰ τὸ ἔτος 1863 ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ ὑγιεινὴ τῆς Ψυχῆς», οὗ τὸ τελευταῖον συμπέρασμα ἔχει ὡδὲ πως· «ὁ Θεὸς ἐπροέκτισε

τὸν ἄνθρωπον κρίσει καὶ διανοίᾳ ὅπως ἀνυψούμενος ἀπὸ τῆς αἰσθητικῆς ζωῆς διαβλέπει τὰ θαύματα τῶν μυστηριωδῶν κόσμων, τὰ προσεγγίζοντα αὐτὸν εἰς τὴν ἀλήθειαν καὶ ἐμποιοῦντα αὐτῷ τὴν πεποιθήσιν ὅτι δύναται ἐν τῷ μέλλοντι νὰ ἴδῃ καὶ καθέξῃ αὐτὴν ἐν πάσῃ τῇ λαμπρότητι καὶ τελειότητι αὐτῆς».

Ὁ Bertulus, καθηγητῆς τῆς παθολογίας, μετὰ τὴν ἐκπόνησιν σπουδαίων ἱατρικῶν πονημάτων ἐδημοσίευσεν κατὰ τὸ 1869 σύγγραμμα, «περὶ τοῦ ἀθεϊσμοῦ τοῦ 19^{ου} αἰῶνος». Τὴν ἰδέαν, καθ' ἣν αἱ φυσιολογικαὶ καὶ νοσολογικαὶ μελέται ὀδηγοῦσιν εἰς τὸν ὕλισμόν, θεωρεῖ ὡς συκοφαντίαν κατὰ τῆς ἐπιστήμης. Γιαυτὴ συκοφαντία, λέγει ὁ Bertulus, δὲν εἶνε νέα. Ὁ Broun ὑπερήσπισεν τὴν ἱατρικὴν ἐπιστήμην διὰ τοῦ περὶ τῆς «Θρησκείας τοῦ ἱατροῦ» πονήματός του· ὁ Lussauld διὰ τῆς δημοσιευθείσης «ἀπολογίας τῶν ἱατρῶν κατὰ τῶν συκοφαντούντων αὐτοὺς ὡς ἀθέους». Ὁ Βοεμέρος καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βυρτεμβέργης, ὁ Μάλθους τῆς Γοτίγγης, ὁ Βάλμε καὶ Βρανσέ, ἐπιφανεῖς ἱατροὶ, διεμαρτυρήθησαν κατὰ τῆς συκοφαντίας ταύτης προκληθείσης ὑπὸ τῆς κουφονοίας ἐνίων ἐκ τῶν ἐνασκούντων τὴν ἱατρικὴν τέχνην. «Καὶ ἐγὼ, ἀκολουθεῖ λέγων ὁ διάσημος νοσολόγος, καὶ ἐγὼ ἐπιχειρῶ νὰ διαμαρτυρηθῶ ἐν ὀνόματι τοῦ λόγου καὶ τῆς ἐπιστήμης. Ἐν τῷ δημοσιευομένῳ τούτῳ πονήματι προτίθεμαι ν' ἀνασκευάσω τὴν περὶ τῆς ἱατρικῆς τέχνης ἐπικρατοῦσαν δόξαν, καὶ ἐπικαλούμενος τὴν μαρτυρίαν διαστίμων ἱατρῶν νὰ καταδείξω ὅτι οὐδεὶς τούτων ἐπρέσβευσε τὰς ἀρχὰς τοῦ ἀσεβοῦς ὕλισμοῦ. Τὸ λέγειν ὅτι αἱ νοητικαὶ ἐνέργειαι καὶ τὰ ἠθικὰ αἰσθήματα καὶ αἱ πεποιθήσεις εἶνε ἄμεσα προϊόντα τῆς ἐγκεφαλικῆς ὕλης, ἐστὶ πλάνη τερατώδης καὶ μωρὰ βεβαιώσις». Τὴν ἀλήθειαν ταύτην ἀναπτύσσει ὁ σοφὸς ἱατρός δι' ἀκαταμαχῆτων ἐπιχειρημάτων καὶ γεγονότων ἐν τῇ ὀγκώδει αὐτοῦ συγγραφῇ.